

Pierre Rousset

1900-talets Kina – Ett kritiskt bokslut över maoismens roll i revolutionen: bidrag och begränsningar

Introduktion

Bokförlaget Merlin Press i Storbritannien kommer att publicera en bok av Au Loong-Yu om det nutida Kina – från 1980-talet till idag: *China's Rise: Strength and Fragility*.¹ Bruno Jetin har fått i uppdrag att skriva ett kapitel om den nya kinesiska kapitalismens roll på den internationella ekonomiska arenan och jag att skriva ett om maoismens bidrag till revolutionen och dess begränsningar.

Det handlar i någon mening om att slå två flugor i en smäll: att se tillbaka på den historiska bakgrunden förutan vilken den senaste utvecklingen vore svår att begripa och att försöka värdera den kinesiska maoismens roll, från dess början till kulturrevolutionen.

Begreppet ”maoism” leder ibland till förvirring. Här handlar det om det kinesiska kommunistpartiet under den långa period då det styrdes av en grupp som bildats kring Mao Zedong men bestående av kadrer med olika politiska banor; ett parti som alls inte kunde reduceras till en fraktion (”maoistisk”).

På det internationella planet säger begreppet maoism, som för övrigt alla ”ismer”, bara en sak om de rörelser som går under den beteckningen: kopplingen till den kinesiska revolutionen är central för dem. Det handlar om partier (”mao-stalinistiska”, ”mao-spontanistiska”, osv.) som inte behöver ha något annat gemensamt. Samma gäller exempelvis också begreppet ”trotskist” som anger betydelsen av den historiska kopplingen till den anti-stalinistiska vänsteroppositionen, men inget mer. Anti-stalinismen hos vissa organisationer som uppger sig vara trotskistiska hindrar dem inte från att fungera på ett mycket byråkratiskt eller parasitärt sätt medan andra konkret fört vidare kampen för en aktiv, folklig och socialistisk demokrati.

Den analys som följer utgår således inte från någon ideologi (”maoismen”) utan från en mycket sammansatt historisk utveckling. Det är den utvecklingen som ”styr” mer än Maos skrifter. Vi återkommer till denna fråga i avslutningen av detta arbete.

I huvudsak överensstämmer denna text med den version som kommer att publiceras på Merlin Press. Jag har bara tillfogat några utvecklingsdrag eller förtydliganden där jag tagit hänsyn till kommentarer jag fått från Alain Castan, Samy Johsua och Au Loong-Yu – något jag vill framföra mitt tack till dem för.

Pierre Rousset

* * *

Au Loong-Yus bok handlar i huvudsak om Kina från slutet av 1900-talet till början av 2000-talet, dvs något helt annorlunda än åren 1950-1960. Skillnaden är djupgående. Det är svårt att säga något om i vilken mån minnet av det maoistiska förflutna i morgon kommer att vägleda folkligt motstånd mot kraven från den kinesiska kapitalismen och tjäna som referens för nya strömningar inom vänstern. Våldet och fraktionsstriderna under kulturrevolutionen (1965-1968) har lett till ett verkligt

¹ Boken kom ut i mars 2013. Se även intervjun med Au Loong Yu: [Kinas ”byråkratiska kapitalism”](#)

trauma. Det hyperbyråkratiska styret De fyras gäng stod för efteråt har för lång tid misskrediterat alla ”revolutionära” tongångar som alltför bedrägliga.

Detta stämmer också på det internationella planet. Den Mao Zedong som många igår kröp för är idag nedsvärtad. Maoismen har bjudit på sin egen karikatyr med de orimliga utslagen av personkult och den universella kraft som (sent omsider) tillskrevs ”Mao Zedongs tänkande”. Mer allmänt tenderar en ny generation av aktivister att ignorera alla erfarenheter från 1900-talets revolutioner som om ett historiskt kapitel, fullt av besvikelser, vore avslutat för gott.

Det är emellertid omöjligt att förstå detta sekel om man glömmer de omskakande verkningar världskrig, revolutioner och kontrarevolutioner hade för det gångna seklet. Det går inte att mentalt sopa bort detta förgångna. Det har många lärdomar att ge, negativa som positiva.

Den kinesiska revolutionen är en av de avgörande händelserna för dagens värld; en revolution som för omvärlden förkroppsligades av den maoistiska ledningen och som, trots allt, förblir en referenspunkt för många av dagens radikala rörelser. I detta kapitel kommer vi att betrakta maoismen i den kinesiska revolutionen, dess bidrag och dess begränsningar, för att understödja en kritisk betraktelse av lärdomarna av denna sida i historien – och i detta syfte försöka se bortom klichéerna.

Det oförutseddans tidsålder

1900-talet upplevde en rad oförutsedda händelser: interimperialistiska krig (1914 ...); segerrika revolutioner i Europas östra periferi (Ryssland) och därefter i tredje världen (Kina ...) och inte som väntat i västliga industriella centra; nazism och stalinism; ett geopolitiskt läge med mot varandra stående block efter andra världskriget; det sammansatta läget under decenniet 1965-1975; Sovjetunionens sammanbrott och nyliberal globalisering; uppkomsten av en global ekologisk kris ...

Vid varje tillfälle ställdes revolutionärerna inför nödvändigheten till nytänkande. Ett svårt prov – med varierande resultat och slutsatser som kan ifrågasättas – men berikande. Det är från den utgångspunkten (ifrågasättande i det nya ...) som en tillbakablick här ägnas maoismen i den kinesiska revolutionen.

Marxismens inträde i världen

Det är i dag svårt att begripa i vilken utsträckning möjligheten till en socialistisk revolution en gång sågs som hädisk. Föregångaren i form av Oktober 1917 fanns förvisso och den hade redan vält omkull Andra internationalens kanoniska böcker. Den stod för nyckeln till att analysera dialektiken mellan nationell och social kamp i ett land i tredje världen; analysen av den ojämna och kombinerade utvecklingen, teorin om den permanenta revolutionen ... Ryssland var dock en (nedåtgående) europeisk stormakt. Genom det förödande slag första världskriget inneburit rymdes revolutionen inom paneuropeiska ramar – Tyskland var en av de viktigaste frågorna åren 1917-1923.

Det existerade förvisso en debatt om marxismens relation till ”Orienterna” och till ”Västerlandet”, men Orienterna handlade då om det tsaristiska Ryssland! Mer än Asiens egen relation till revolution handlade det om det ”asiatiska” inflytandet i Östeuropa och i det ryska imperiet. Efterblivenhet mot modernitet. I stora drag var den socialistiska rörelsens geopolitiska horisont fortfarande mycket begränsad. Den skulle tvärt utvidgas på grund av andra världskriget, inflytandet från Oktoberrevolutionen, inledningen till en ny våg av antikolonial kamp i tredje världen – och på grund av

nederlaget för den tyska revolutionen, vilket fullbordades 1923, som fick Moskva och Tredje internationales att vända sig mot en utomeuropeiska Orienten för att undvika en isolering av Sovjetunionen.

Den kinesiska frågan hade blivit central i 1920-talets geopolitik. Längs Sovjetunionens gräns i Sibirien befann sig Mittens rike i öppen kris. Den kejserliga Qingdynastin hade krossats av den första kinesiska revolutionen (1911). Fjärde majrörelsen 1919 förebådade en lovande progressiv förnyelse, ett uppsving för anti-imperialistisk motståndskamp. Den ”republikanska” revolutionen 1911 hade emellertid väckt fler frågor än svar om de nya ”möjligheterna”. Den hade inte varit mer än en alltför brådmogen och begränsad signal för att kunna klargöra vilken potentiell roll olika samhällsklasser kunde spela. Karaktären hos ett nytt parti som Guomindang (Kuomintang) – som under Sun Yat-sen inkarnerade det nationella samvetet – var ännu till stor del oklar. I vilken mån var lärdomarna från den ryska revolutionen giltiga i 1920-talets Kina? Det krävdes de dramatiska erfarenheterna från den andra revolutionen (1925-1927) för att de strategiska frågorna skulle klargöras och priset var en blodig kontrarevolution.

Kina var på samma gång en annan samhällsformation, en annan civilisatorisk linje, tillhörande ett annat geopolitiskt sammanhang – en annan historia. Vid samma tidpunkt stod Komintern inför ”den muslimska frågan” genom de centralasiatiska republiker som ingick i den sovjetiska helheten, något som stod i centrum för Baku-kongressen (1920), som kallades ”de orientaliska folkens”.

Uppkomsten av kommunistiska rörelser och, i vidare bemärkelse, utvecklingen av anti-imperialistisk kamp i Orienten – från Centralasien till Kina – öppnade på sätt och viss dörren mot det marxistiska tänkandets värld. Tidigare hade de västliga marxister som skolats inom ramen för Andra internationales haft en syn på omvärlden som man som regel skulle kunna beteckna som ”överlägsen”. Hädanefter måste kommunisterna analysera sina samhällen och världen utifrån en icke europeisk utgångspunkt. Uppgiften var än mindre självklar då Marx´ anteckningar om mångfalden av historiska utvecklingslinjer – som bl a återfinns i *Grundrisse*, förarbetet till *Kapitalet*, och i hans korrespondens – var okända för nästan samtliga och hade gömts undan av dem som kände till deras existens.

Detta ”inträde i världen” öppnade ett särdeles intressant kapitel i marxismens historia, ett kapitel ännu långt ifrån avslutat.

Maoismen, en ”sinifierad” marxism?

Marxismen, född i Europa och arvtagare till en specifik historia, kunde inte exporteras som sådan med risk för att på annat håll bli förbehållen en västligt orienterad intellektuell elit. Det är förvisso inte säkert att den kunde slå rot i alla samhällsformer, men där så blev fallet gällde det att hitta inhemska kopplingar, att införliva det specifika i andra samhällsstrukturer, tala ett språk som var begripligt för folket och därmed knyta till sig andra kulturella traditioner, hitta andra ”källor” än tysk filosofi, engelsk nationalekonomi, fransk historieskrivning och traditionerna inom den europeiska arbetarrörelsen ...

Maos marxism framställs ofta som ”den” sinifierade marxismen. Den kan säkerligen med fog göra anspråk på att ha verkat för en sinifiering av det marxistiska tänkandet. Detta tema introducerades explicit av Liu Shaoqui på 1930-talet; det har därefter regelbundet återkommit i det kinesiska kommunistpartiets officiella historieskrivning. Mao själv hänvisade oftare i sina tal till kinesisk historia, landets kulturella

traditioner, dess krig och militära tänkande, dess bondeuppror ... än till europeiska teoretiker eller Sovjetunionen. Han gav mer utrymme åt filosofin i ett konfucianskt samhälle än ett västligt. Man får emellertid akta sig för att likställa sinifiering och maoisering.

Maoismen företräder en aspekt av en ”sinifierad” marxism men har inte något monopol. Det finns inte mer ”någon” kinesisk marxism än ”någon” västlig och förkroppsligad av någon bestämd politisk strömning. ”Sinifieringen” av marxismen var dessutom ett kollektivt verk (mer eller mindre medvetet utformat) eftersom den revolutionära vänstern i Kina till en början var pluralistisk. Under 1800-talet och början av 1900-talet hade anarkismen, under mycket olika skepnader, stort inflytande i Ostasien. Förhållandet mellan tradition och modernism debatterades livligt inom Fjärde majrörelsen, där det sjöd intellektuellt. Även kommunistpartiet, grundat 1921 av starka personligheter, var långt ifrån monolitiskt. Personer som Li Dazao, Chen Duxiu och flera andra hade var och en på sitt sätt ägnat sig åt det dubbla arbetet att öppna Kina för västligt tänkande och att föra över marxismen till Kina och detta långt före någon maoism.

På grund av den roll Moskvas utsända spelade för det unga KKP:s politiska inriktning framstod – efter det nederlag man lidit 1927 – vikten av att frigöra sig från sovjetisk övervakning som helt nödvändig för de kommunistiska kadrer som överlevt. En del, som Chen Duxiu, sökte sig till de antistalinistiska teser som den internationella vänsteroppositionen inom Komintern stod för. Andra, som Mao, ställde sig frågan hur man skulle kunna bevara de militära styrkor som omgrupperats efter debaclet i några röda baser.

Hur skulle man komma igång på nytt? Det var i ett försök att svara på den frågan som maoismen uppstod i slutet av 1920-talet och mitten av 1930-talet. Det skedde samtidigt som den nya stalinistiska ortodoxin kvävde den teoretiska debatten inom Komintern. Den tes som gick ut på att hela mänskligheten bara kunde genomgå en enda historisk utvecklingsprocess, en enda följd av produktionssätt, infördes som en okränkbar dogm. I själva verket var det även i Väst först på 1950-talet och särskilt på 1960-talet som tankar om den historiska mångfalden återkom efter att de dittills nästan helt okända verken av Marx börjat spridas. Under dessa omständigheter var det förstas omöjligt att öppna någon verklig diskussion om det kinesiska samhällets särdrag i förhållande till Europa.

Den process där KKP ”sinifierade” marxismen hade ett dubbelt arv: ett färskt arv från Andra internationalen och ett annat från stalinismens seger i Sovjetunionen. Särdragen i den kinesiska samhällsformationen klargjordes inte teoretiskt. Europeiska begrepp – som feodalism – översattes i förut existerande termer till det kejserliga Kina. Skillnaderna mellan begreppen tydliggjordes inte. Följderna av detta skulle bli allvarliga och gör sig fortfarande påminna: hellre än att analysera särdragen i de egna samhällen har de flesta maoistiska strömningarna nöjt sig med att ensidigt tala om dem som ”halvkoloniala, halvfeodala”. Detta ”halv” kan i bästa fall lokalisera ett problem utan att komma med något svar – och minimera följderna av den kapitalistiska dominansen.

Den officiella ”sinifieringspolitiken” inom KKP sattes i verket samtidigt som mångfalden inom den kinesiska vänstern smälte bort under trycket från den kontrarevolutionära repression Guomindang ägnade sig åt och därefter av den japanska ockupationen och staliniseringen av Komintern. Den kombinerades redan från början också med personkulten kring Mao. Den stalinistiska dogmens abstrakta universalism i

Sovjet syftade till att stärka kulten kring Stalin och det moskovitiska centrets auktoritet internationellt. Sinifieringen av marxismen legitimerade en annan kult och gjorde det lättare för den maoistiska ledningen att marginalisera rivaliserande fraktioner inom KKP, exempelvis Wang Ming som återopade sig på Stalin.

Trettio år senare, när den sino-sovjetiska konflikten uppstått, fick kulten av Mao även en internationell dimension. Den officiella maoismen blev i sin tur en dogm och en ideologisk exportvara, vilket tömde sinifieringen av marxismen på sitt innehåll. Men den grundläggande frågan har likväl inte förlorat sin mening. När den internationaliseras antar marxismen regionala och nationella former om den på något effektivt sätt vill slå rot i olika samhällsformationer.

Ett kreativt strategiskt tänkande

Den andra kinesiska revolutionen (1925-1927) bars fram av omfattande sociala rörelser: strejker bland arbetarna, att småfolket i städerna tog upp kampen, bondeuppror, självförsvarsstrukturer (miliser ...). Men den kännetecknades också av sammandrabbningar mellan olika arméer: Guomindangs, krigsherrarnas ... Sedan Chiang Kai-cheks Guomindang vänt sig mot sina allierade bland kommunisterna och folkliga rörelser reste sig en del armékåror och anslöt sig till de röda basområdena, KKP:s sista territoriella fästen.

I Kina framträdde ”den väpnade kampen” under former som skilde sig klart från vad det begreppet normalt innebär. Det handlade inte om att gradvis utveckla små gerillanheter. Det handlade om miljontals soldater i Kina, och Röda armén, som grundades som svar på kontrarevolutionen 1927, bestod till en början av cirka 300 000 stridande, ledda av politiska kommissarier men även av officerare utbildade vid militärhögskolorna.

Hur skulle man starta om igen efter raden av nederlag mellan 1927 och 1935? Svaret inbegrep nödvändigtvis en militär dimension: rädda de revolutionära styrkorna som var inringade och hotades med utplåning av tio gånger starkare arméer i antal och beväpning. Detta läge ledde i mitten av 1930-talet till en djupgående militär debatt inom KKP:s ledning och skulle bli en smältdegel för maoismen. Mao nöjde sig inte med att leta efter ett konjunkturellt svar på situationen; han drog lärdomar från den andra revolutionen för att formulera en ny strategi.

Ett politiskt sätt att se på det militära. Den maoistiska ledningen uppfann inte gerillakrigföringen. Man kunde hämta inspiration i tidigare marxistisk debatt i frågan, av erfarenheterna från Ryssland. Framför allt drog man fördel av en lång nationell historia av bondekrig och omfattande militärt tänkande i Kina. Men man aktualiserade och integrerade den i ett helhetsperspektiv där man nära sammanfogade den folkliga grunden till väpnad kamp, sociala krafter (böndernas strävanden ...) och politiska frågor (som den nationella frågan i samband med den japanska invasionen).

Röda armén var nära att utplånas, men under den långa marschen kunde Mao bilda en ledningsgrupp med högt uppsatta kadrer från olika fraktioner inom KKP. Den gav så småningom form åt ett nytt sätt att se på det utdragna revolutionära kriget, där inbördeskriget stod i förgrunden (i förening eller inte med ett nationellt försvarskrig) men skulle leda till erövring av makten. Det inskränkte sig inte till olika operativa former (rörlighet och flexibilitet, koncentration och utspridning av styrkorna, gerillateknik ...), oavsett den betydelse militära insikter kan tillmätas. För sin utbredning på sikt måste det ses som ett ”folkkrig”. I det läge som rådde reste frågan om folkkriget omedelbart bondefrågan.

Bondefrågan. Maoismens originalitet ligger inte i att ha insett betydelsen av jordfrågan och bönderna: det hade man redan gjort i Ryssland. Den består i att man lyckades organisera dem direkt, att ha skaffat sig förankring på landsbygden, att inte ha lierat sig med bonderörelserna utan att ha lett dem. Det var inte sista gången som ett kommunistparti slog in på den vägen med framgång, men det var första gången – och vilken framgång!

En av de mest intressanta aspekterna av de kinesiska erfarenheterna är att de sträckte sig från norr till söder, i regioner med kraftigt varierande agrar struktur där exempelvis beteckningen ”rik bonde” kunde betyda mycket olika saker. Den visar hur traditioner av kollektiv solidaritet i byarna – som i Kina kan vara mycket stora – mot yttre fiender (militärer, skatteindrivare, banditer ...) kan bromsa klasskampen inom bysamhällena. Och göda misstron mot ”främlingar”, om det så var medlemmar av kommunistpartiet. Den visar hur viktig utarbetandet och förverkligandet av ett program för jordreform var, men det var ändå ingen enkel affär. Det är förmodligen inte mindre sant i dag än i går.

Den maoistiska revolutionen innebar också att man såg böndernas roll långsiktigt och inte bara som en ytterst tillfällig bundsförvant, som bara skulle mobiliseras mot den gamla ordningen. Världen har förändrats mycket sedan dess; böndernas demografiska betydelse har minskat avsevärt. I en tid av livsmedelskris och ekologisk kris är icke desto mindre böndernas politiska betydelse avsevärd för varje projekt som syftar till samhällsodaning. Böndernas sätt att bruka jorden framstår i själva verket som ett alternativ till det kapitalistiska jordbruket som tvingar sig på både konsumenter och producenter, fräntar hela befolkningar deras tillgångar och förgör sociala nätverk och miljön. Dagens kamp för makt över livsmedlen ingår således i ett globalt försvar av grundläggande rättigheter – demokratiska, sociala och miljömässiga.

Det utdragna revolutionära kriget. Med begreppet utdraget revolutionärt krig öppnade den maoistiska ledningen ett nytt kapitel i marxismens strategiska tänkande. Det är inte den minsta av dess förtjänster. Inledningsvis föreföll emellertid Kinas särdrag så speciella att man inte såg några möjligheter att denna ”väg” skulle kunna användas på annat håll. Man satsade i själva verket på att den enorma ytan gav de egna styrkorna ett stort manöverutrymme, på att befolkningens storlek skulle göra det möjligt att överallt koncentrera stora styrkor, på existensen av röda baser som utgjorde en originell och varaktig form av dubbelmakt, på rivaliteten mellan imperialisterna i ett land som ännu inte koloniserats av någon makt och på statens svaghet och splittring efter Qingdynastins fall, vilket gjorde att man inte behövde ställas mot någon samlad fiendestyrka.

Efter andra världskriget har det utdragna folkkriget tillämpats på en rad olika sätt i Asien och Latinamerika, i arabvärlden och Afrika söder om Sahara. Det har inspirerat ett strategiskt tänkesätt som vidareutvecklats (i synnerhet i Vietnam). Än idag, i länder som Indien, Nepal, Filippinerna och Colombia, är den väpnade kampen en realitet och orsakar åtskillig debatt inom den revolutionära rörelsen. Det politiskt-militära synsätt som utvecklats från och med (och utöver) maoismens erfarenheter tillhör inte något förgånget.

Nationella frågan, allianser och enhetsfront. Den nationella frågan stod i centrum för krisen i Kina. De imperialistiska stärkte greppet över landet, som var på väg att splittras upp i japansk-västliga intresseområden. Och den japanska invasionen (1937) syftade till att göra Kina till en direkt koloni.

Vilka krafter kunde under dessa förhållanden trygga nationens oberoende och enhet? Handels- och industribourgeoisin? Den existerade i Kina, mer än i flertalet länder i tredje världen vid denna tid. Den kinesiska revolutionen blev således ett stort historiskt laboratorium för banden mellan den anti-imperialistiska kampen och den sociala dynamiken.

Från 1926-1927 var den kinesiska bourgeoisins inriktning klar. Det anti-imperialistiska uppsvinget öppnade i dess ögon på ett farligt sätt vägen för folkliga rörelser som man inte kontrollerade. Kontrarevolutionen blev dess huvudprioritering även när den innebar att man för stunden fick avstå från kampen för nationellt enande och att man tillfälligt fick godta krigsherrarnas välde.

Ett decennium senare, i samband med den japanska invasionen, var den kinesiska bourgeoisin splittrad mellan motstånd och kollaboration. När andra världskriget närmade sig satsade Chiang Kai-cheks Guomindang på att japanerna skulle lida nederlag mot USA. Han baserade sig på landets enorma yta och försökte bromsa de japanska arméernas frammarsch samtidigt som han gav efter territoriellt för att vinna tid i väntan på att Washington skulle ta hem spelet på krigsskådeplatserna i Stilla havet. Han bevarade därmed sina trupper för att när tillfället var inne kunna sätta in dem mot kommunistpartiet.

Chiang Kai-cheks politik hade kunnat lyckas om han inte haft den maoistiska ledningen som motståndare. Denna hade satt igång folkkriget och till och med skickat enheter inom Röda armén på operationer i de ockuperade zonerna, bakom fiendens linjer. I stället för att släppa till territorium utvidgade KKP sitt aktionsområde. Den inriktningen skulle visa sig trefaldigt effektiv: militärt men även socialt (man skaffade sig förankring i nya regioner) och politiskt – man framstod som den bästa försvararen av Nationen i en nödsituation.

Lärdomarna från Kina inskränker sig inte till detta. Mellan inledningen av den andra revolutionen och segern för den tredje inträffade flera historiska händelser som krävde betydande omorienteringar. Frågan om den politiska enhetsfronten mellan kommunistpartiet och Guomindang utgör en illustration till detta. Det helt unga kommunistpartiet utvecklades snabbt när det anslöt sig till Sun Yat-sens parti (den politik som kallades "enhetsfront inifrån") men – under trycket från Moskva – man återtog inte sin organisatoriska självständighet när Chiang Kai-chek, efter Suns bortgång, planerade att krossa arbetarrörelsen samtidigt som det nationalistiska kriget kort och gott övergick till inbördeskrig. Från allierad blev Guomindang tvärt huvudmotståndaren. Det skulle det förbli under ett decennium.

Den japanska invasionen väckte åter frågan om en enhetsfront mellan KKP och Guomindang, eftersom strävan efter enhet i försvaret av nationen var så stor bland befolkningen. Men de båda huvudaktörerna visste att inbördeskriget ruvade under den nationella enheten, vilket ibland ledde till blodiga strider mellan Chiang Kai-cheks arméer och de röda. Således öppnade Tokyos nederlag 1945 för att inbördeskriget skulle börja på nytt och på tre år (1946-1949) hade kommunistpartiet segrat.

Om man inte gör en konkret analys av händelserna under den kinesiska revolutionen och den politik som sattes i verket kan det maoistiska arvet när det gäller alliansen förefalla mycket tvetydigt. Ledningen för kommunistpartiet formulerade i själva verket sin inriktning på ett "taktiskt" sätt och ibland rent av lögnaktigt. I den anti-japanska enhetsfrontens namn lovordade man således Chiang Kai-chek, arbetar-

slaktaren, utan att tro en stavelse på det. Man tillkännagav också att dess militära styrkor skulle integreras i Guomindangs armé, givetvis utan att det blev något av.

Maoistiska organisationer kan stödja sig på sådana deklARATIONER för att rättfärdiga olika opportunistiska allianser, genom att likställa enhetsfronter med ett ”fyrklass-block” där man hamnar i underordnat läge gentemot de krafter som förmodades representera ”den nationella bourgeoisin”. Men i grund och botten var den kinesiska ledningens enhetsfront både mer intressant och mer sekteristisk.

Mer intressant, för på sikt innebar den uppbyggandet av ett socialt block i stånd att driva den revolutionära kampen (de folkliga klasserna) och utvidga det till mellanskikt (studenter, intellektuella, utarmade småborgare) och en taktik som syftade till att splittra fiendeleden (däri låg det originella i förhållande till andra politiska traditioner).

Mer sekteristisk, ty i centrum för denna allianspolitik fanns KKP och bara det. I tanken på en enhetsfront med koncentriska ringar består detta schema bara av en enda kärna. Den tillåter inget samarbete mellan flera revolutionära eller progressiva politiska organisationer. Men pluralismen – även inom den revolutionära rörelsen – har återgått till att vara vad den var före stalinismen: regel i stället för undantag.

I själva verket har de maoistiska rörelser som varit engagerade i väpnad kamp varit mer sekteristiska än opportunistiska. Ärligheten kräver dock konstaterandet att dessa maoister inte varit ensamma om att ha svårt att medge det: det finns – och det är helt naturligt på grund av det komplexa i de historiska erfarenheterna – en mängd revolutionära strömningar. Frågan är bara hur relationerna mellan dem och enheten ska utformas.

Modellen och förräderiet mot den. Det paradoxala är att den maoistiska ledningen, efter att ha betonat de nationella särdragen i Kina, gjort sitt ”folkkrig” till ny ortodoxi. Men varje ny och betydande erfarenhet är med nödvändighet originell (och därmed heterodox); och varje försök att bygga en ny ortodoxi på basen av sådana erfarenheter leder till en förvrängning av den historiska sanningen, att dölja de verkliga lärdomarna.

Givetvis har maoistiska rörelser bakom den ortodoxi man skyltat med kunnat ”anpassa sig” för att bättre svara mot förhållandena i det egna landet eller konjunkturen. Men sagda inriktning har blivit en ren strategisk korsett. Det utdragna folkkriget måste tillämpas i alla ”halvfeodala, halvkoloniala” länder (i stort sett tredje världen). Frågan om den revolutionära krisen som ”gynnsamt tillfälle” (ett vietnamesiskt uttryck) var inte tänkt att uppstå i samhällen som i någon mening konstant befann sig i ett sådant läge. Den väpnade kampen var tänkt att hela tiden utgöra kampens huvudform och andra områden för mobilisering (sociala, demokratiska) måste underordnas den. Som den mest gynnsamma platsen för att gradvis samla militära styrkor skulle landsbygden i konsekvens därmed inringa städerna. Kampen skulle sedan ske i tre etapper: defensiv, styrkejämvikt, strategisk motoffensiv.

Med detta rigida synsätt, märkt av gradvis militär framryckning, blir det omöjligt att förstå den kinesiska revolutionens och Röda arméns historia, som skapades ”på massnivå” i samband med en omfattande revolutionär kris och som svår på kontrarevolutionen. Det blir också omöjligt att förstå betydelsen av den tvära förändring av läget som kastar omkull den strategiska ramen – som 1937 vid den japanska invasionen – och tillämpningen av detta som exempelvis reaktiveringen av enhetsfrontspolitiken gentemot Guomindang. Omöjligt att inse betydelsen av ”ett gynnsamt läge” som

kräver en kraftig acceleration av kamprytmen som vid andra världskrigets slut 1945 då en kapplöpning uppstod mellan KKP och Guomindang för att dra nytta av den japanska ockupantens nederlag. Och slutligen omöjligt att ta till sig lärdomarna från andra stora revolutionära erfarenheter (Vietnam, Kuba, Algeriet, Nicaragua ...) som samtliga bär originalitetens stämpel.

Den kinesiska revolutionen och den maoistiska ledningens arbete har gett stora bidrag till utvecklingen av marxismens strategiska tänkande. Genom att i efterhand kodifiera folkkrigets ”principer” har KKP försvårat överförandet av lärdomarna från sina egna erfarenheter.

Det kinesiska kommunistpartiet

Vilket slags parti erövrade statsmakten 1949? Analysen av KKP har gett upphov till åtskillig debatt, bland annat inom den internationella trotskistiska rörelsen. En debatt som ofta varit förvirrande, om inte annat på grund av att huvudpersonerna inte hade samma uppfattning om beteckningen ”stalinism”: för en del innebar det en direkt underkastelse under sovjetbyråkratins krav, för andra hade begreppet en mer ideologisk betydelse.

Mer allmänt visar de kinesiska erfarenheterna att analysen av partier inte är någon enkel sak, i synnerhet inte under perioder av övergång och revolutioner. Det kinesiska kommunistpartiets bana har således omintetgjort åtskilliga prognoser eller dementerat förhastade slutsatser.

KKP ansågs bli ett fogligt redskap för Moskva efter den sociala upplösning som katastrofen 1927 ledde till: Men till priset av hårda inre fraktionsstrider lyckades den maoistiska ledningen bevara en förmåga till självständigt beslutsfattande, utan att för den skull bryta med Stalin. I själva verket stötte staliniseringen av Komintern – de nationella sektionernas underkastelse – på starkt motstånd i vissa länder: i Kina men även i Jugoslavien och Vietnam.

Efter att ha lidit nederlag i de stora städerna och tvingats dra sig undan till den enorma landsbygden blev KKP också med nödvändighet ett bondeparti. Men efter segern 1949 kom man åter att koncentrera sig på städerna. På samma sätt borde man ha hamnat under militär dominans, eftersom hela dess existens handlade om militärt motstånd; men för att använda Maos berömda formulering var det hela tiden politiken som hade kommandot över geväret och politbyrån över generalstaben, oavsett vilken tyngd befälhavarna inom Röda armén än hade där.

Hur skulle det för övrigt vara lätt att analysera ett parti som KKP? Det var ett av de förstfödda inom kommunismen i ”tredje världen”, växte till sig inom Tredje internationalen före Stalin, kastades omedelbart ner i de revolutionära virvelströmmarna i mitten av 1920-talet, fick in på skinnet känna av följderna av stalinismens uppgång i Sovjetunionen, utsattes för kontrarevolutionens eld i Kina, förändrade radikalt sin geografiska och sociala förankring, går från det ena kriget till det andra (inbördeskrig, nationellt försvarskrig, världskrig och så åter inbördeskrig), stod i spetsen för befriade zoner med cirka 100 miljoner invånare innan man erövrade makten i det största (befolkningsmässigt) landet i världen. Det hade ett femtiotal medlemmar vid grundandet och 4 500 000 när det firade segern tre decennier senare!

Ingen etikett kan göra rättvisa åt komplexiteten i ett sådant parti. ”Stalinistiskt” eller ”anti-stalinistiskt”, ”arbetarparti” eller ”bondeparti”, ”auktoritärt” eller ”frigörande” ... och tänk om båda begreppen skulle vara lika sanna? Det viktiga är att erkänna den

roll KKP spelade i en mycket svår revolutionär kamp men också att konstatera dess inre motsättningar och tänkbara utvecklingsmöjligheter.

Ingen abstrakt definition kan ersätta en konkret och dynamisk historisk analys. Låt oss konstatera att 1949 var KKP på samma gång det parti som lett en stor och segerrik nationell och social revolution – där låg också djupet till banden med befolkningen – och den och det nya statsbärande partiet där den styrande eliten skulle bilda en byråkrati och bli en självständig kraft. Det skulle bli, men till priset av omskakande kriser, den byråkratiska kontrarevolutionens parti – innan det förvandlades till det parti som ledde återinförande av kapitalism i Kina.

En maoistisk väg till socialismen?

När folkrepubliken väl utropats åtnjöt den nya regimen högt politiskt anseende. Tiden borde ha varit inne för återuppbyggnad; Koreakriget (1950-1953) gav emellertid ingen respekt. Regimen hade inte velat ha detta krig men tvingades ändå skicka stora truppstyrkor till halvön för att först slå tillbaka och sedan tvinga ned de amerikanska trupperna till 38:e breddgraden. Det blev än en gång en seger men priset var högt: de kinesiska förlusterna uppgick till 800 000 dödade eller sårade.

I Kina självt hårdnade repressionen mot ”kontrarevolutionärer” i samband med Koreakriget. Den dominans *the gentry* – jordägare och ämbetsmän – utövat över landsbygden krossades liksom bourgeoisins i städerna. Guomindangs statsapparat föll samman och dess besegrade arméer drog sig tillbaka till Taiwan. Det fanns förvisso kvar bourgeoisin och ämbetsmän, av vilka en del ingått mer eller mindre tillfälliga kompromisser med kommunistpartiet och en hel del överenskommelser på lokal nivå. Men de klasser som styrte Kina hade upphört att existera som en socialt sammanhållen grupp.

Regimen nöjde sig inte med att åberopa sig på folket. Från 1950 fortsatte lagen om jordreform att förändra styrkeförhållandena i byarna. Äktenskapslagen omvandlade radikalt kvinnans juridiska ställning. Med utvecklingen av en statligt ägd industri kom en ny arbetarklass att se dagens ljus: den levde spartanskt men åtnjöt betydande socialt skydd som anställning på livstid, bostäder, hälsovård, möjligheter att få barnen anställda ... Att vara anställd på ett statligt företag var något avundsvärt. De folkliga klasserna fick tillträde till universiteten. Den konfucianska ideologin, patriarkalisk och konservativ, tillintetgjordes.

På nationell nivå byggde regimen på tre pelare: armén (som också deltog i produktionen), administrationen och partiet – utan att glömma säkerhetstjänsten. KKP hade monopolet över den politiska makten. I detta gigantiska land var situationen i sin helhet komplex, genomförandet av politiken kunde variera åtskilligt beroende på regionala och lokala styrkeförhållanden, inklusive de som rådde mellan olika kommunistiska fraktioner.

Den maoistiska ledningen hade ingen klar uppfattning om övergången. Man hänvisade till den stalinistiska modellen – företräde för den tunga industrin – samtidigt som man inte ville upprepa den katastrofala jordbrukspolitik Stalin bedrivit. Gentemot imperialismen såg man sig som en del av ”det socialistiska lägret”, men man hade inte glömt diktat, svek och ouppfyllda löften från Moskva. Förhållandet mellan Sovjetunionen och Kina hade drag av ömsesidig misstro; frön till den sino-sovjetiska konflikten på 1960-talet fanns redan.

Hur kunde ”en kinesisk väg” till socialismen se ut? Ledningen för KKP ställdes inför frågan i mitten av 1950-talet. Stalin var död (1953). Våldsamma kriser bröt ut i Östeuropa (Östtyskland, Ungern, Polen). Nikita Chrusjtjovs ”hemliga tal” vid det sovjetiska kommunistpartiets tjugonde kongress (1956), där han fördömde Stalins brott, orsakade en chockvåg.

I Kina självt märktes begränsningarna av i de första åtgärder som vidtagits och nya sociala spänningar uppkom.

Mao utgick från motsättningar i sitt tänkande: om det fanns någon evig och universell sak, så var det förekomsten av motsättningar. Hans historieuppfattning och syn på övergången skilde sig klart från den stalinistiska ideologin eller den nuvarande kinesiska ledningen som lovsjunger ”det harmoniska samhället”. För Mao var och förblev det socialistiska uppbygget en fråga om klasskamp. De inre motsättningarna i folkrepubliken utgjorde i hans ögon den viktigaste hävstången i den sociala omvandlingen.

Detta synsätt medförde inte med nödvändighet någon ”vänsteristisk” politik. I själva verket ansåg Mao i mitten av 1950-talet att tiden var inne för att avsluta perioden med de ”uppgörelser” med kontrarevolutionen som följt på maktövertagandet. Han skilde på ”motsättningar inom folket” som var icke antagonistiska och ”antagonistiska” motsättningar till kontrarevolutionärerna. I ett försök att frigöra sig från den stalinistiska modellen sökte han hitta en balanserad utveckling och inte utsätta befolkningen för alltför hårda påfrestningar. En del av hans viktigaste texter ger uttryck för detta, som talet den 25 april 1956 inför ett utvidgat politbyråmöte och betitlat *Om de tio stora förhållandena* eller *Om rätta sättet att lösa motsättningar inom folket* (februari 1957). Han satsade på social mobilisering – förvisso kontrollerad men utanför partiet – för att driva tillbaka apparatens konservatism och skapa en motvikt till regimens rigida drag (samtidigt som han stärkte sin egen ställning inom ledningen).

Men när den kinesiska ledningen försökte sätta denna inriktning i verket gick inget som man tänkt sig. Den politiska och kulturella liberaliseringen under de Hundra blommorna (1957) öppnade för en ström av kritik mot partimedlemmarna och kadrens privilegier. En hård repression satte stopp för utsvävningarna. I omedelbar följd satte KKP igång Det stora språnget framåt som var tänkt att trygga industriell utveckling och infrastruktur på landsbygden samt ekonomisk tillväxt och införande av social service inom stora kooperativ. Men målen för Stora språnget blev orimligt höga och utmynnade 1959-1961 i en svår ekonomisk kris (förvärrad av klimatproblem), där kommunikationerna upphörde mellan regioner och livsmedelsbrist och hungersnöd ledde till miljontals offer.

Maos texter från denna tid ger intressanta indikationer om hans avsikter. De visar också begränsningarna för hans pragmatism och hans voluntarism. Han har inte mycket att säga om arbetarklassen (inom den maoistiska ledningen var det Liu Shaoqis domän). När det gäller ekonomin (Chen Yuns domän) – och i synnerhet ekonomin i ett övergångssamhälle – anlägger han i huvudsak ett politiskt synsätt. Han har inte tagit till sig de grundläggande marxistiska debatter som de sovjetiska erfarenheterna gett upphov till och framför allt inte de som förekom i Sovjet före staliniseringen – debatter där Bucharin, Preobrazjenskij, Lenin, Trotskij och flera andra deltog.

KKP identifierade sig med en internationell socialistisk horisont, under en tid inkarnerad av Komintern. Man gjorde dialektiken mellan nationell befrielse och social

revolution till sin. Men på grund av staliniseringen hade Komintern upphört att vara ramen för internationalistisk kollektivering. Trots att flera kinesiska ledare en gång befunnit sig utomlands (Frankrike, Ryssland ...) drog sig den maoistiska rörelsen undan på det egna territoriet. Med sina djupa rötter i det kinesiska samhället blev den vad man kan kalla (i brist på bättre?) en "nationell kommunism", i likhet med partierna i Vietnam och Jugoslavien. Något som Mao i viss mån personifierade. Han behärskade inget utländskt språk (även om han som ung slukat översättningar av utländska böcker och artiklar). Han hade aldrig varit utanför Kina, utom en gång strax efter utropandet av folkrepubliken för att träffa Stalin i Moskva. Det var Zhou Enlai som kontrollerade diplomatin och gjorde den kinesiska regeringen till en av drivkrafterna bakom den alliansfria rörelsen (bildad vid Bandungkonferensen 1955).

På 1960-talet tillspetsades de sino-sovjetiska spänningarna sedan Moskva och London och Washington undertecknat ett stopp för kärnvapenprov där Kina inte fick vara med. De samhälleliga spänningarna förvärrades åter i Kina och den historiska maoistiska ledningen var djupt splittrad. 1965-1966 upphörde fraktionskampen att vara förbehållen partiapparaten. Mao manade till mobilisering av Röda garden och hans rivaler vände sig också till gatan. Under vad som missriktat kallats "kulturrevolution" kom djupa sociala, demokratiska och egalitära strävanden till uttryck. Stora ungdomsgrupper utnyttjade en osedvanlig handlingsfrihet och åkte runt om i landet. Men kaoset tog över. "Revolutionära" rörelser stred mot varandra. Grupper inom de Röda gardena begick förfärliga illdåd. Partiet och administrationen föll samman och det krävdes år för att återuppbygga dem. Endast armén bevarade sin enhet. Mao vände sig till den för att återställa ordningen och slog ner de radikala ungdomar och arbetare som gjort sig kända genom sina uppmaningar att "bombardera högkvarteret" (kommunistpartiets ledning).

Försöket att utforma "en kinesisk väg" till socialismen hade misslyckats. Den historiska maoismen hade gått vilse i de konvulsioner fraktionsstriderna lett till. De sociala och politiska rörelser med en frigörande potential hade inte hittat någon lösning och drogs ned i förvirring. Under dessa omständigheter lämnade kulturrevolutionen plats åt en särdeles hård byråkratisk diktatur under De fyras gäng, med Maos hustru Jiang Qing som huvudfigur. Internationellt ledde normaliseringen av de kinesisk-amerikanska relationerna till USA-presidenten Nixons resa till Peking (1972). "Shanghai-gruppens" tid vid makten utgjorde således inte någon "vänstersväng".

Om revolutionen

Den senila maoismen står bara för "negativa lärdomar": klasskamp likställs med byråkratisk repression; den ensidiga logiken med "huvudfienden" (Sovjetunionen i detta fall) drevs till sitt opportunistiska yttersta, en allians med den amerikanska imperialismen. Detta sorgliga slut får emellertid inte dölja rikedomarna i de revolutionära erfarenheterna i Kina. Förutom de tidigare behandlade frågorna vill vi belysa följande.

De sociala beståndsdelarna i den revolutionära processen

Den andra kinesiska revolutionen koncentrerade sig ofta på de stora arbetarområdena medan den tredje inriktade sig på bönderna (se ovan). Inslagen i revolutionen var givetvis betydligt mer sammansatta och inkluderade intellektuella och studenter, småfolk (kulier, kringresande, vagabonder), soldater ... På ett ganska anmärkningsvärt vis avspeglades detta i den sociala bakgrunden bland medlemmarna i den centrala maoistiska ledningen. En del, som kom från eliten, var "klassförrädare", för att

använda Zhou Enlais formulering (han hade själv mandarinbakgrund); andra kom från ett brett spektrum av folkliga skikt.

Chen Yi var son till en domare och arbetade i Frankrike (1919) som flyttkarl, diskare och därefter arbetare på Michelin. Chen Yun kom från en arbetarfamilj. Deng Xiaoping härstammade från en jordägarfamilj. Liu Shaoqis far var skollärare och Liu Bochengs (alias ”Enögda draken”) far var kringresande musiker. Lin Biao kom från den lantliga småbourgeoisin och Peng Dehuai från en snarast fattig bondemiljö som han brutit med vid elva års ålder och därefter luffat omkring, utan ”rötter”, och livnärt sig på småjobb. Mao Zedong var född i en familj av välbärgade bönder och Zhou Enlai kom från en familj av ämbetsmän ur ”mandarinkretsarna”. Zhu De kom från en utblottad bondefamilj.

”Småfolket” spelade en viktig roll under hela den kinesiska revolutionen, även efter 1949, där arbetare utan fast jobb deltog i kulturrevolutionen. Detta gäller än i dag med ”migranterna inifrån”, papperslösa arbetare som olovandes tagit sig till städer och industricentra.

Kvinnokampen. De kvinnliga kadrerna inom KKP hade också blandad bakgrund. Chen Shaomin, från en fattig familj, arbetade inom textilindustrin. Den Yinchao var dotter till en domare. Ding Ling kom från en familj av rika jordägare och Kang Keqing från en utblottad fiskarfamilj som varit tvungen att lämna henne ifrån sig (hon blev adopterad av bönder, fattiga de också, och fick mycket tidigt börja arbeta på fälten). Xiang Jingyu däremot kom från en burgen och modern familj. Yang Zhihua kom från en familj av sidenhandlare och jordägare.

Den kinesiska ledningen (och i synnerhet Mao) var djupt impregnerad av upproret mot det konfucianska tänkandet, en rörelse som förespråkade kvinnlig frigörelse och var mycket inflytelserik bland progressiva kretsar i kustregionerna på 1920-talet. Efter Långa marschen befann sig KKP däremot i landets inre i långt mer konservativa bondeområden och denna ideologi satte sina spår. Under den revolutionära kampen var kvinnorna i byarna ändå som sådana engagerade i krigsinsatserna men också mot våldsamma makar.

Det är ytterst anmärkningsvärt att de två första stora och viktiga lagar som den nya folkrepubliken antog handlade om att förbättra kvinnans ställning. Det gällde givetvis äktenskapslagen som gav lika rättigheter men även jordreformen, som gav dem rätt att äga jord. När ”Pariskommunens anda” fördes fram i början av Stora språnget syftade utvecklingen av kollektiv service i folkkommunerna (bland annat) till att förbättra kvinnans ställning. Demokratiska kvinnoförbundet hade 20 miljoner medlemmar 1949 och 76 miljoner 1956.

Trots stora framsteg har kvinnorna ändå inte varaktigt kunnat slå sönder ”glastaket” av manlig dominans. Trots ett ganska stort ungdomligt inslag inom KKP 1957 (en fjärdedel av medlemmarna var yngre än 25 år) var kvinnornas andel bara 10 procent. Ju högre upp i hierarkin desto lägre kvinnlig representation. Det är givetvis inte bara i Kina som detta ”glastak” visat sig så svårt att tränga igenom och i Kina som på andra håll ställdes frågan om en självständig kvinnorörelse.

Gränserna för maoisternas uppfattning om folkmakt

Under 1950-talet restes frågan om massorganisationernas självständighet (framför allt fackföreningarna) ända långt upp i partiledningen. Svaret blev dock negativt. Ingen

självständig kvinnorörelse (Förbundet står under KKP:s ledning), ingen facklig självständighet.

Många av aktörerna ansåg inte de socio-ekonomiska och kulturella villkoren för en folklig och socialistisk demokrati vara uppfyllda i Kina. Detta argument går inte att avvisa utan vidare. Men lärdomarna från Kina visar att den maoistiska modellen inte fungerat, även om Mao själv förklarar att han ville bekämpa (åter)uppkomsten av ”en röd bourgeoisie”, närd av ”byråkratism”, apparatens konservatism, privilegier. Mer exakt visade det sig att det som fungerat i tider av krig och revolution inte gjorde det under fred.

Enligt den maoistiska modellen bör kadreerna ”lyssna till massorna”, samla upp deras klagomål och föra dem vidare till ledningen. De samhällseliga organisationernas ”transmissionsremmar” skall fungera i båda riktningar: se till att partiets beslut förverkligas men också låta detta få kännedom om stämningarna bland befolkningen. Denna ”transmissionsrem” har till syvende och sist bara fungerat i en riktning och lämnat ledningen blind. Ursprånngen med Stora språnget skulle visa på priset för detta: åtskilliga ekonomiska och sociala skärningspunkter hade korsats innan politbyrån insåg att landet rusade mot katastrof och en alltför ”maximalistisk” inriktning började korrigeras.

Mao kunde betona det befogade i oenighet (”motsättningar inom folket”) men erkännandet av fri- och rättigheter var alltid en fråga om en politisk bedömning, om det ansågs vara lämpligt, och kunde därmed från den ena dagen till den andra ifrågasättas av partiet – vilket också var vad som skedde i samband med De hundra blommorna. De undantagslagar som gällt i krigstid förlängdes oupphörligt efter segern; fri- och rättigheter stadfästes inte oavsett vad det står i konstitutionen. Politiken kom att helt dominera rättssystemet. Det är förstaeligt att socialistisk demokrati och pluralism blev centrala krav för de demokratiska rörelserna i början av 1980-talet.

Vad de kinesiska erfarenheterna visar är att ”socialistisk” eller ”folklig” demokrati inte är någon lyxvara. Det är en funktionell nödvändighet och inte bara ett ideal. Hur skulle detta te sig i ett land som Kina på 1950-talet? Svaret är inte självklart men frågan måste ställas, den fråga som de ramar maoismen gett i arv inte tillåter.

Från en kontrarevolution till nästa

Till skillnad från bourgeoisin existerar inte byråkratin som härskande klass vid revolutionen; den ”reser sig” gradvis som ett nytt härskande skikt inom ramen för den nya staten. En byråkratisk apparat ”utkristalliserar” till byråkrati. Denna byråkrati i vardande kodifierar sina privilegier, utökar ojämlikheten, stärker sina positioner, bekräftar sina kollektiva intressen. Det slutar med att den uppträder som en härskande klass (även om den inte baserar sig på ett eget produktionssätt) och måste därför göra slut på det revolutionära arvet.

Byråkratiseringsprocessen är förrädisk men i såväl det sovjetiska som det kinesiska fallet är framträdande kriser inom regimen utmärkande. Repressionen mot De hundra blommorna skar av KKP från en del av studenterna och den progressiva intelligention. Misslyckandet för Det stora språnget framåt ledde till att förtroendet gick förlorat mellan partiet och hela sektorer bland bönderna samtidigt som Maos auktoritet blev ifrågasatt vilket ledde till en spricka inom ledningen. Den massiva repressionen under kulturrevolutionen ledde till en brytning mellan den maoistiska fraktionen och den radikala vänstern bland studenter och arbetare som (med fog) kände sig förrådd.

Den historiska maoistiska kärnan hade spruckit definitivt: åtta av elva medlemmar av politbyrån satt fängslade eller befann sig på omskolning, en del hade dödats. Nio av tio ansvariga för de viktigaste uppgifterna inom centralkommittén hade avsatts. Av 63 medlemmar av centralkommittén hade 43 försvunnit och 9 kritiserats hårt. Så såg det ut uppifrån och ner. Strax efter kulturrevolutionen var KKP en ruin – och krisen inom ledningen fortsatte (utrensningen av Lin Biao). Den långsamma återuppbyggnaden av partiet och administrationen gjorde att förutsättningar förelåg för en byråkratisk kontrarevolution.

Den byråkratiska ordningen förkroppsligades ett tag av De fyras gäng, men den hade bara uppnått en Pyrrhusseger. Efter Maos död (1976) fick de andra fraktionerna inom apparaten sin revansch. Nu hade turen kommit till Jiang Qing och hennes anhängare att hamna i fängelse.

Vad som inte var uppenbart vid denna tid var att De fyras gäng – efter kulturrevolutionens trauma – åstadkommit en gynnsam terräng för en borgerlig kontrarevolution genom att misskreditera ”vänsteristerna” och allt ”revolutionärt” tänkande.

I ett annat nationellt och internationellt sammanhang hade inte de reformer som på 1980-talet introducerades på Deng Xiaopings initiativ nödvändigtvis behövt leda till ett återupprättande av kapitalismen i Kina. Men under de omständigheter som rådde underlättade de kontakter mellan sektorer inom byråkratin och det transnationella kinesiska kapital som befann sig på Taiwan men än i Nordamerika och på andra håll: KKP gynnade utlandskinesernas investeringar och öppnade för storkapitalet. På motsvarande vis framstod detta parti för det transnationella kinesiska kapitalet, som inte längre hade någon förankring på kontinenten, som det enda i stånd att upprätthålla den sociala ordningen och garantera landets enhet (som fortfarande var hotad). Detta underlättade en gradvis utveckling där en del av byråkratin omvandlades till bourgeoisie, privatiserade allmänna medel, i första hand illegalt och därefter legaliserades stölderna genom förändring av lagarna. Den borgerliga kontrarevolutionen antog formen av en kontrollerad övergång till en till hälften statlig, till hälften privat kapitalism.

Deng Xiaopings reformpolitik banade väg för en omvänd social omvälvning, lika radikal som den som följt efter revolutionen 1949. Den statliga sektorn av ekonomin monterades delvis ned och privatiserades. En ny företagarklass bildades. Den gamla privilegierade arbetarklassen pensionerades i viss mening kollektivt och lämnade plats åt et nytt skikt av tekniker och kvalificerade arbetare samt åt ett instabilt ungt proletariat som tvingats bort från landsbygden och ofta saknade rättigheter. Efter att under en tid ha dragit nytta av avkollektiveringen kunde de kinesiska bönderna se sig hotade av samma process av rättslöshet som bönderna i andra länder i ”tredje världen”. Den sociala ojämlikheten växte explosionsartat. Uppkomlingskulturen triumferade: de fattiga blev åter nonchalerade; de rika satt i högsätet. Kontrarevolutionen var fullbordad.

Nationalismen

Den kinesiska nationalismen utgör även den en illustration av förvandlingen av kommunistpartiet. Från Opiumkrigen (1839-1860) till tiden efter segern 1949 utgjorde den en viktig dimension (kulturellt, politiskt ...) från motståndet mot japansk-västlig aggression till den anti-imperialistiska kampen, självständighetssträvanden som innehöll många varianter på och blandningar tillbakablickande nostalgi och modernism, internationalism och xenofobi.

På 1920- och 1930-talet erkände kommunistpartiet i sitt program rätten till självbestämmande för folken i periferin av imperiet (Tibet ...). Hanfolkets chauvinism kom senare att stärkas när den nya byråkratin växte sig stark inom folkrepubliken och när de sino-sovjetiska spänningarna urartade till en större konflikt mellan byråkratier. En "maktnationalism" (liten eller stor) är på sätt och vis något som är en del av byråkratin eftersom den har nationalstaten som existensram.

Bourgeoisin från ett sekel till nästa. Under det gångna seklet hade bourgeoisins uppsving kvävts av Guomindangdiktaturen innan den krossades av revolutionen. Men den kinesiska kapitalismen av idag drar nytta av radikalismen hos revolutionen 1949. Utan den skulle landet ha hamnat i politiskt och ekonomiskt beroende av Japan eller, troligare, hamnat under USA-imperialismen. Utan den skulle kapitalet också, precis som i många andra länder i "tredje världen", ha fått svårt att frigöra sig från de bojer de traditionella förhållandena på landsbygden utgjorde samt tyngden från *the gentry*.

"Lära, lära och lära på nytt"

Låt oss avsluta med detta berömda Lenincitat. Vi lär oss bara av de historiska erfarenheterna. Genom att gå från ett instabilt övergångssamhälle till nästa levde Kina under 1900-talet i kris efter kris och dess sociala struktur skakades mer än en gång om av den första vågen av industrialisering, en mycket ojämn "utveckling" i olika regioner, agrara spänningar, krig, revolution och kontrarevolution.

Att lära sig av de historiska erfarenheterna kräver givetvis att inte klamra sig fast vid texter, hur "heliga" de än må vara, och inte låsa fast tänkandet kring huvudpersoner inom den revolutionära rörelsen, hur betydande de än må vara. Man kan exempelvis läsa Lenins skrifter från tiden före 1914 och glömma att det var först sedan första världskriget startat som han fördjupade och utvecklade sin syn på staten, imperialismen och dialektiken.

Var Mao en teoretiker? Frågan har lett till åtskillig debatt. När han försökte sig på att skriva som marxist blev resultatet föga övertygande, eftersom han var så märkt av stalinismens vulgata. Det förefaller mig svårt att se honom som någon stor strateg men det saknas ändå inte helt djup. Mao tänker och tänker på sikt men han "förfinade" inte den historiska materialismens begrepp. Hans "teoretiska" skrifter undgår för övrigt sällan kortsiktiga taktiska överväganden.

I vidare bemärkelse ger Maos studier från 1920-talet av de sociala klasserna i Kina ett rudimentärt intryck. Han uppfattade emellertid bättre den dynamiska potentialen i konflikterna på landsbygden än de främsta marxistiska teoretikerna i Kina, som fortfarande var fokuserade på "det urbana". Denna "intelligens" vad gäller bondefrågan skulle visa sig avgörande för framtiden. Hans artiklar om den nya demokratin är däremot en formalistisk framställning av de olika stadier som ansågs forma den revolutionära processen efter maktövertagandet. Den som vill lära sig något om den kinesiska revolutionen tjänar på att studera den verkliga utvecklingen av klasskampen efter 1949 hellre än att hålla sig till officiell teori.

Kriserna framhäver den underliggande verkligheten, de motsättningar som verkar i ett samhälle. Det moderna Kina utgör således ett utomordentligt historiskt laboratorium med många lärdomar; långt mer än vad som bara kortfattat behandlats här. Hur ser den permanenta revolutionens dynamik ut konkret? Det komplexa i relationerna mellan partier och deras sociala bas. Det som gjort det möjligt för KKP att fungera effektivt under lång tid (den roll olika experiment haft, kaderkonferenser, hur med-

lemmarna härdades ...) eller det som gynnat byråkratismen, privilegier och personkulten.

Att Stora språnget misslyckades får inte skymma att den maoistiska ledningen initialt försökte komma med svar på reella problem – exempelvis hur man skulle garantera utvecklingen av de inre regionerna och undvika en massiv flykt från landsbygden mot de stora metropolerna vid kusen. Eller hur man skulle få folkkommunerna att bli inte bara produktionsenheter utan också en ram för att tillgodose kollektiv service. På samma sätt kan inte kulturrevolutionen reduceras, trots det tragiska kaos den störtade ner i, till en simpel maktkamp inom apparaten, en manipulation av massorna. Det handlade inte bara om en iscensättning av lögner. Om kaoset blev så stort, om mobileringen hamnade bortom all kontroll, berodde det på reellt existerande sociala motsättningar som kom till uttryck med stor kraft. ”De revolutionära rörelserna” 1966-1968 förtjänar fortsatta studier.

Det sätt makten lyckades kringgå samhälleligt motstånd och göra sig kvitt med hela det revolutionära arvet är även det ytterst intressant. På Maos tid fick inte bönderna röra sig fritt: de behövde tillstånd för att få bo i städerna. Detta stoppade upp flykten från landsbygden, vilket var det officiella syftet med politiken: att undvika en gigantisk folkomflyttning mot kustområdena och städerna. Men denna flykt från landsbygden kom till stånd senare, illegalt, och har lett till uppkomsten av en stor grupp papperslösa ”inre migranter”, utan rättigheter. Regimen kunde också stöta bort arbetarklassen från de statliga företagen, när man inte förmådde krossa det dova motståndet mot reformerna: för detta ändamål använde man sig slutligen, i synnerhet i de nya industrizonerna, av de rörliga ”migrantarbetarna”. I Europa känner vi till denna ersättningsprocess när löntagare med fast statlig anställning ersätts med privatanställda eller anställda med osäkra förhållanden. Men i Kina handlade det om att en sektion av en hel klass ersattes!

Kinas framväxt som kapitalistisk makt kan till stor del tillskrivas den maoistiska revolutionens tidigare framgångar: befrielse av landet från imperialistisk dominans, industrialisering, skapande av kunnande och självständig teknologi, massiv utbildning och modernisering av samhället ... När maoismen besegrades tog en ny kinesisk bourgeoisie över stafettpipen. Efter att ha svärtat ned Mao kan den nu vara honom tacksam ...

De stora revolutionerna under 1900-talet har förlorat sin dynamik under trycket från imperialismen och även gnagts sönder inifrån av byråkratisk cancer. De har ändå inte undgått att sätta sin prägel på världsordningen. De mildrade trycket från imperialismen och öppnade bräscher som en del borgarklasser i ”tredje världen” idag drar fördel av. Men spelet är inte över. Minnet av gårdagens revolutioner kan åter komma att bidra till morgondagens anti-kapitalistiska resningar – även i de nya framväxande länderna.

Original: ”La Chine du XXe siècle – Un bilan critique du maoïsme dans la révolution : contribution et limites”, oktober 2012. Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips – mera om Kina idag

[Maoism idag – Exemplet Minqi Li](#)

[Arbetarklassens framväxt och den kinesiska revolutionens framtid](#) (av Minqi Li)

[Ingen supermakt är mäktigare än Kina](#) (av Klas Eklund)

[Kinas ”byråkratiska kapitalism”](#) (intervju med Au Loong-Yu)

[Två revolutioner](#) (intressant jämförelse mellan Sovjet och Kina av Perry Anderson)